

ACC. N:R M. 13055: 1-11.

Landskap: Småland Upptecknare: Yngre Danielson, Drö
Härad: Albo Berättare: Emm. Gustafsson
Socken: Stenbohuslåt Berättarens yrke:
Uppteckningsår: 1954 Född år 1874 i Stenbohuslåt

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Brev och brevseidel. s. 1-11.

Lm F 52

Inlämnat
av kyrkostyrelsen
Landstinget från
Stenbohuslåt
studieriskola

Skriv endast på denna sida

Landskap: *Småland* M. 13055. Upptecknat av: *Jesper Samuelsson*
Härad: *Ålbo* Adress: *Ekbacken, Dö*
Socken: *Stenbrohult* Berättat av: *Emma Gustavsson*
Uppteckningsår: *1984* Född år *1874* i *Stenbrohult*

Bröllop och bröllopsseder i Stenbrohults socken
omkring år 1840 fram till 1900-talet.

Många av dessa seder och bruk lever kvar ända
in i vår tid.

Luf. 52

Leaf 52

1

Prästen, som nu skulle viga det unga paret, var också gripen. Han hade konfirmerat och undervisat detta brudpar som blivande konfirmander en gång i tiden. Och visste att de kunde sina katekesstycken, de var, det visste han också, goda kristna, mycket kyrksamma och tillhörde de bland församlingsborna, som skulle bevara dessa kristna moralprinciper. Och fostra sina barn därefter. Efter vigseln var han en självskriven gäst, ja, dess främsta hedersgäst hos brudens föräldrar.

som var aktade och inflytelserika människor. De tillhörde socknens allra äldsta bondesläkt. Deras gård hade gått i arv i flera släktled. Och nu stundade storbondebröllop på denna gamla fäderneärvda gård.

I många veckor hade förberedelserna till detta pågått. En gris och ett stort fäkreatur hade slaktats. Två av gårdens karlar hade på en huggkubb och med var sin yxa i handen, hackat en del av köttet till korvmat. Ett stort hacketråg var placerat intill huggkubben. I detta samlades det sönderhackade köttet upp. Att se dessa karlar omväxlande med sina yxor bearbeta köttet, påminde om plejeltröskning, som var vanligt förr. När hacketråget var fyllt bars det upp till köket. Här tog kvinnorna vid. Och stoppade korv. Rântan d.v.s. tarmarna hade rengjorts. Och nu stoppades korvmaten i dessa för hand med ett fjälahorn. Husmor och pigorna samt annan lejd arbetskraft arbetade i sitt anletes svett. Av korvsmeten hade vuxit fram ett helt litet berg med härliga, stinna isterband. Hårt saltade och kryddade. Korvarna hängdes nu upp i snören och bars ner till bastan. Här hängdes de upp på långa stänger, man eldade så att bastan blev het och full av rök. De torkades och rökades på samma gång och blev mycket goda. En stor del lades undan till bröllopet. Resten bars upp på köksvinden. Där förvarades de ända tills

ACC. N:R M. 13055:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sista korven hämtades. Och detta kunde dröja ett helt år, efter upphängningen.

Men till ett bröllop hörde mera mat än korv. Stora grytor med stöddiga köttstycken stod över elden och kokade. Det var oxkött, skinka, revbenspjäll, innanlår och bogar, som kokades i det sjudande och bubblande vattnet. Ty allt sovel, som serverades på bröllopfesten var kokt och saltat. Syltor i alla former tillagades. Grisfötter och grishuvud låg i en kokande gryta. Allt lagades till på en gång. När allt var färdigkokt och tillagat bars det ner i stora kar och låstes in i en bod eller i bastan om korvarna var färdigtorkade och rökta. Varje kväll låstes nämligen bastan eller boden så länge dessa läckerheter förvarades där. Ty armodets barn strövade på vägarna även nattetid. Och när magen är tom dövas samvetet lätt.

Allt kött, som ej gick åt på bröllopet, bars upp på köksvinden och hängdes upp bredvid alla korvarna. En stor del av nötköttet torkades nämligen. Det var hårt saltat. Här hade man sovel att skära ur, gott och väl ett år framåt. Det var efter den långa lagringstiden fullt ätbart, ja t.o.m. smakligt.

Stuvningar av olika slag tillreddes. Ostar var ystade för länge sedan. De var väl lagrade. De vändes varje

3.

dag och synades av bondmoran egenhändigt. Ostlöpe hade man alltid på lager i varje bondgård, stor eller liten. Det förvarades i en liten påse, tillverkad av kalvmagen. Denna togs tillvara på när kalven slaktades, skrapades ren och häri förvarades ostlöpet. Kummin och grädde hörde till ingridi-
enserna. Grädden droppades dit varje dag, en tid framåt.

Storbaket var undanstökat. Jättestora kakor bröd fanns. Det bakades av grovt rågmjöl. Kokat spad och surdeg tillsattes. Brödet blev följaktligen syrat och särskilt saftigt och gott. Även bröd av vitt mjöl bakades till bröllopet. I vardagslag förekom det vita brödet sällan. Det ansågs som lyx. Vetebröd och kringlor låg nygräddade och såg inbjudande ut.

Bruna bönor och bondbönor kokades. Köttbullar rullades i mängder, koktes och stektes. En fjärding eller åtting salt sill fanns alltid bland matförrådet. Inlagd sill med lök var en stående rätt på bröllopet. Till brännvinet var löksillen ett utmärkt "tilltugg". En stor gryta med vit gröt (risgrynsgröt) kokades. Denna rätt var en vanlig efterrätt. Starkt, gott öl bryggdes. Bröllopgästerna måste ha något att läska de törstiga struparna med efter den rikligt saltade maten, man ätit. Saft och mjölk fanns också. Brännvin ansågs lika nödvändigt på ett bröllop som all den goda maten.

5

Och fanns i överflöd. Det köptes hem i stora kaggar. Även detta läskade sig gästerna med flitigt. Frampå sennatten var stämningen ganska upprymd. Det surrade i hela byggnaden, som i en bikupa en varm sommar dag. Då var det inte ovanligt att man skulle pröva krafterna i all gemytlighet, förstås. Armbrytning, dra fingerkrok och lyfta master var omtyckta kraftprov. Dessa prov förekom utom hus. När vädret så tillät.

Slutligen bör ihågkommas att gästerna hade massor med förningar med sig. Ostkakor, sötostar, stora vetekran-sar och välgräddat fint bröd bakat av siktemjöl. Dessa förningar berikade borden ytterligare. Oftast fick ett extra bord anordnas där dessa förningar radades upp. Svenskarna är ett matfriskt släkte. Och stenbrohultsbon var inget undantag. Man satte en heder i att bulla fram så mycket huset förmådde. Och man lät sig väl smaka. Det man inte orkade äta av, alla kakor och en del av förningarna, det knöt man ihop i en större näsduk och tog med hem.

Så återkommer vi till vårt brudpar. När vigselakten var över tågade brudparet sakta ut ur kyrkan. Var det ett vackert och ståtligt par for liksom en susning genom kyrkan. Och mer än en viskande kommentar gjordes bland folket i kyrkbänkarna.

Hästarna ledes nu ut ur kyrkstallarna och spän-

ACC. N:R M. 13055:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

nas för vagnarna. Sedan bar det iväg hem till bröllopgården. Med brudparet i täten. Väl framkomna skålade samtliga gäster med brudparet. Dessa stod bredvid varandra, intill en vägg, med varsitt fyllt vinglas i handen. Alla gästerna hade sina vinglas fyllda och ringlade ringformigt fram, höjde sina glas och skålade med brudparet. Denna ceremoni kunde vara ganska ansträngande för brudparet, sådär strax efter vigselceremonien. Ty ett brudpar, även med goda nerver, kunde inför sitt bröllop komma i en viss nervös spänning. Och gästernas antal var imponerande (stort).

När skålandet var undanstökat vidtog en paus. Gästerna pustade ut. Bekantade sig med varandra, diskuterade grödan, väderleken och förövrigt vad som tilldragit sig i socknen.

Under tiden hade de sista förberedelserna vidtagits för bröllopsmatens serverande. Allt var nu klart. Inget fick klicka. I stora rummet var dukat för sittande bord. Detta förekom nästan alltid när utrymmet medgav detta. Det ansågs hägtidligare och finare. Gående bord var också vanligt. Var salen tillräckligt stor placerades borden i hästskoform. Vid bordet satt kvinnorna å ena sidan och männen på motsatta sidan. Precis som man satt i kyrkan. Brudparet intog främsta hedersplatsen vid bordet. Och var givet-

vis bröllopsfestens främsta par. De serverades och passerades upp allra först. Vid brudens sida placerades prästen. Och vid brudgummens sida prästfrun. Vid sidan om dessa satt brudparets föräldrar. Klockarn och hans fru var också bland de främsta hedersgästerna. De placerades jämte föräldraparen. Här efter kom brudens och brudgummens syskon och övrig nära släkt. Här efter kom grannar, goda vänner och slutligen bekanta i största allmänhet.

Brukligt var också att brudparet placerades vid ett eget litet bord. Vid ett s.k. honnörsbord.

Nu trädde kvällens värdar och värdinnor i funktion. Det var ett krusande och bjudande i det oändliga innan det blev cirkulation på gästerna fram till bordet. Det trugades och den ena gästen knuffade till den andra och sa: Gå Du först. Nej, sa den knuffade, gå Du först, inte ska jag gå före dej. Innerst inne höll man strängt på rangskalan. Han eller hon är ju lite förmer än jag, inte kan jag gå före. Många gånger var detta den döda punkten under bröllopet. Och när den döda punkten var övervunnen drog värdfolket en lättnadens suck. Det var enerverande och arbetsamt detta. Att lyckas få fart på gästerna så att de blev placerade.

Prästen gick fram till bordet först, ja t.o.m. före damerna. Tätt åtföljd av prästfrun. De serverades, näst

ACC. N:R M. 13055:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

efter brudparet. Sedan följde klockareparet, föräldraparet, syskonen och alla släktingarna till brudparet. Därefter kom grannar och goda vänner och alla bekantingar i tur och ordning. Allt efter rang och värdighet.

Väl till bords åt och drack man duktigt. Och lät den goda maten och drycken komma till heders. Efterhand lätade stämningen. Mat och dryck gjorde underverk. Man var på strålände humör, rödblommiga och talföra. Högtidstal hölls fastän sparsamt. I regel var det vigselförrättaren, prästen, som sa några väl valda orddalag. Bad för maten och tackade både Gud och värdfolk för trakteringen.

Så förflöt bröllopsfesten under angenäm omväxling. Man åt och drack, Det var inte långt mellan de olika rätterna. Och dansade, spelman var en viktig person på ett bröllop, och lekte ringlekar och gissade gåtor. Gåtorna är vår äldsta form för folklivsdiktning. Dessa senare kunde vara rätt så vågade. Flickorna skulle i det längsta verka oberörda och sedesamma men till sist kunde de ej hålla sig längre. Skratten klingade fram. En ofta förekommande ringlek gick till så att flickorna bildade ring runt kring bruden. En näsduk band för hennes ögon. Så tog hon en myrtenkvist ur sin brudkrona och höll i handen. Snurrade runt några varv, stannade, gick rakt fram och räckte myrtenkvisten

8

ACC. N:R M. 13055:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till närmaste flick i ringen. Denna flicka blev sedan hyllad av alla de andra flickorna. Hon blev gift först och skulle snart stå brud. Trodde man. Detta hindrade inte att den stackars flickan förblev ogift i hela sitt liv. Detta att ej bli gift betraktades förr som en stor olycka.

Brudkronan skulle också dansas av bruden. Hon fick inte still. Hon bjöds upp till dans flitigt. De unga pojkarna dansade fortare och vildare med henne. Slutligen ramlade kronan från hennes vackra, välformade huvud och föll med en duns i golvet. Insamling av pengar till prästen förekom inte. Sporröl var ett okänt begrepp. Däremot förekom insamling av penningar till kokerskan, serveringsflickorna och spelmannen. Det tillgick så att någon bland gästerna tog en hatt gick runt till alla de närvarande och håvade in pengar. Sedan fördelades dessa pengar rättvist mellan dem de var avsedda för.

Vigselringar har varit i bruk i århundraden. tillbaka i tiden. Dessa var av guld, 18 karats, släta och mycket breda. De allra fattigaste brudparen var nödsakade att köpa vigselringar av mässing. Detta var mycket sällsynt. Fanns någon möjlighet, torts fattigdomen, så skulle ringarna vara av äkta guld. Vidare ansågs det förnämt och fint med extra breda och tjocka vigselringar. Men dessa voro dyra. Och kun-

9.

ACC. N:R M. 13055:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

de endast köpas av de mera "bärgliga" bland de blivande brudparen. Vardagsringar var vanligt. Så snart man var gift och vardagsslitet började på åker och äng tog man av guldringarna. Och köpte "giktringar" tillverkade av mässing. Dessa voro släta och kostade 75 öre eller en krona stycket. Giktringar slet man upp 2-3 stycken under sin levnad. Ty dessa slets hårt under det hårda arbetet. Oftast såldes dessa "giktringar" av någon kringfarande gårdfarihandlande. När han kom till gården, demonstrerade han någon mystisk apparat med två handtag. Dessa fick bonden och hans hustru hålla i med båda händer. Och vad hände? De kunde inte släppa handtagen. Detta bevisade, påstod gårdfarihandlaren, att ringarna nu har fått makt över gikten. Därav uppkom namnet giktringar. Lånade vigselringar gjorde man inte. Då ansågs det mindre genant att köpa 75-öresmässingsringar. Dessa hade man dock själv betalt och ägde desamma.

När bröllopet var slut, oftast först fram på morgonkröken, sköts bröllopssalut. Hederssalut. Detta kunde gå ganska hett till. Det ena muskedundret efter det andra avfyrades. Drängar och pigor, hurrade och skrek av vild förtjusning. Men värdfolk och brudpar var inte enbart angenämt berörda av denna uppvaktning. Gården och runt omkring denna, var fullpackad med folk, hästar och vagnar. Man höll

ACC. N:R **M. 13055: //**.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

på att "spänna för". Det var uppbrottsstämning. En häst steg-
rar sig plötsligt. Frågån står vit kring mungiporna. Den är
vanvettigt skrämmd av allt skjutandet och oväsendet och rå-
kar in i vilt skenande. Exemplets makt är stor även bland
djuren. Andra hästar följa exemplet och skenar iväg i vild
galopp. Dragande, i många fall, vagnar och folk med i galoppen. Me
Men de hårdföra männen står inte handfallna. Man ingriper
effektivt och snabbt. I regel infångas de skenande hästarna
fort. Var och en får sin rätta häst. Ingen har kommit till
skada. Varken hästar eller människor.
Alla drar en lättnadens suck och far sin färde. Ett minne
rikare för livet. Slutet gott allting gott.

//